

XVI. századi német reneszánsz típusú szignált könyvkötések a csíksomlyói műemlékkönyvtár gyűjteményében

A letűnt századok alatt a ferences barátok Csíksomlyón nagy gonddal, sok fáradsággal egy olyan több ezer kötetes könyvtárat hoztak létre, amelynek története a XV. századra megy vissza s Erdély egyik legértékesebb és leggazdagabb egyházi gyűjteménye volt. A fennmaradt 96 ősnymtatvány, a festett pergamenkódexek, a XVI—XVII. századi könyvritkaságok, köztük számos nagy értékű régi magyar nyomtatvány és kéziratos kötet, a XV—XIX. századi történeti kötések adták-adják e gyűjtemény értékét.

Értékét növeli az a tény is, hogy az erdélyi középkori katolikus egyházi könyvtárak közül egyedül a csíksomlyói élte túl a reformációt. Ez az ősi könyvesház, az 1635-ben létesített mikházival együtt, a protestáns fejedelemség idején valóságos menedékhelye lett mind az erdélyi katolikusok, mind pedig a moldvai csángók könyvörökségének. Székelyföldi könyvkultúránknak ez a legrégebb és legjellegzetesebb könyvtári műemléke ma a Csíkszeredai Múzeum gondos kezelésében van.¹

1981-ben kezdtem meg a könyvtárban a XV—XIX. századi történeti kötések kutatását, párhuzamosan a kéziratok és a nyomtatványok katalogizálásával meg a possesszor-bejegyzések leírásával. A kötésekről — ahogy ezt a nemzetközi kutatási módszer kívánja — ceruzalevonatot készítettem, majd ezt követően stílusok és országok szerint próbáltam csoportosítani. A kutatást a lehetséges műhelyek és a kötések azonosításával folytattam, elsősorban a XVII—XIX. században a csíksomlyói ferencesek műhelyében készült kötések, valamint a XVI—XVII. századi német vagy német típusú reneszánsz kötések vizsgálásával, részben mert ezek szerepelnek a legnagyobb számban gyűjteményünkben, részben mert a kutatott témának sok magyar vonatkozása is van.

Könyvtárainkban, kisebb vagy nagyobb gyűjteményeinkben általában sok német reneszánsz kötés maradt fenn, de feltárásuk csak részben történt meg. Magyarországi és erdélyi könyvkötő műhelyekben is készültek a XVI—XVII. században német típusú reneszánsz kötések, részben mert német vagy német iskolázottságú mesterek készítették őket, részben mert a díszítőszerszámok — más fémáruval együtt — kereskedelmi árucikkek voltak s mint ilyenek kerültek Németországból és Ausztriából a magyar könyvkötőkhöz. Ezért is szükségesnek tartom, hogy a magyar kötéskutatók ismerjék meg az analógiaként szóba jöhető német reneszánsz kötések stílusát.

¹ Glósz Miksa: *A csíksomlyói szentferencendi szerzetesek nyomdájában az 1662—1884-ig megjelent könyv és egyéb nyomtatványok teljes címtára*. Csíksomlyó 1884; Abel Jenő *Jegyzetei a csíksomlyói ferences rendház könyv- és kézirattárában*. MTA. MS. 335/6; Fejérpataki László *Jegyzetei a csíksomlyói ferences könyvtár antika gyűjteményéből*. OSZK. Folia Hungarica 1525; Karadja, Constantin I.: *Lista incunabilelor din România*. Buc. 1938. Ms, Biblioteca Națională; Baráth Béla: *Ősnymtatványok Csíksomlyón*. Erdélyi Tudósító, XX(1941). 54—56, 74; Radó Polycarpus: *Libri liturgici manuscripti bibliothecarum Hungariae et limitropharum regionion*. Bp. 1973. 261, 417, 521; Muckenhaupt, Elisabeta: *Cărți aldine pe teritoriul județului Harghita*. Acta Hargitensia 1980. 171 — 180; Keveházi Katalin—Monok István: *XVI—XVII. századi könyvgyűjtők kötetei a csíksomlyói ferences rendház könyvtárában*. Acta Historiae Litterarum Hungaricum. Tomus XXI. Szeged 1985. 121—128.

Összesen 45 szignált német reneszánsz típusú kötést azonosítottam a műemlék-könyvtárban. A kötések meghatározásához elsősorban Conrad Haebler 1928—1929-ben kiadott kétkötetes nélkülözhetetlen kézikönyvét,² valamint az 1937-ben Ilse Schunke közreműködésével megjelent pótkötetet³ használtam. Emellett az azóta megjelent idevágó publikációkra támaszkodtam, és analógiaként a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Rozsondai Marianne által szakszerűen készített kötéskatalógusát is átnéztem.⁴

Az 1937-ben megjelent pótkötet bevezetőjében Ilse Schunke megemlíti, hogy Haebler korszakalkotó nagy munkájáért azzal fejezhetjük ki leginkább köszönetünket és elismerésünket, ha rész kutatások eredményeinek közlésével igyekszünk Haebler művét kiegészíteni és teljesebbé tenni. Ezek közlését az a tény is szükségessé teszi, hogy a németek folytatni akarják, sőt egy új, bővített Haebler kiadásának tervezetén dolgoznak. A pótkötet 11 szerzője között nincs magyar kutató, sem a bemutatott műhelyek között magyarországi vagy erdélyi műhely. Magyar részről az első lépést Rozsondai Marianne tette: 1985-ben megvédett kandidátusi értekezésében külön fejezetben tárgyalta az MTAK-ban őrzött német reneszánsz kötések, majd 1988-ban közzétette a Gutenberg-Jahrbuch-ban a német reneszánsz típusú szignált kötések katalógusát is.⁵

A csiksomlyói ferences műemlék könyvtár 45 szignált, illetve iniciáléval vagy monogrammal, olykor mindkettővel jelölt német típusú reneszánsz kötése 27 műhelyből származik. Készítésük helyét tekintve egy cseh (Prága) és 5 felvidéki (Nagyszombat) kötéssel találkozunk, a többi mind németországi, illetve 7 kérdéses. A német városok a következők: Augsburg (2 kötés), Nürnberg (3), Stuttgart (4), Wittenberg (18), Würzburg (1). A városok között Wittenberg vezet: itt 18 kötés készült 11 különböző mesternél. Amint fent említettük, 4 műhelyből származó 7 kötés kérdéses, a Haebler-katalógusban vagy más publikációkban nem szerepel. Továbbá 4 német műhely kötését egyelőre nem lehet pontosan lokalizálni.

A 45 kötés leírásában Haebler kutatási módszerét követtük. A műhelyeket a könyvkötők nevei, illetve a második betű alfabetikus sorrendjében közöljük. A görgetőket arab számmal, a lemezeket pedig római számmal jelöljük. A kötésekben szereplő egyes bélyegzőket (apró rozetták, egyszerű vagy kettős hárslevél, stilizált liliom, gránátalma stb.) csak megemlíjtük, ugyanis ezeknek nincs döntő szerepük a német típusú kötések meghatározásában. Abban is igazodtunk Haeblerhez, hogy különbséget tettünk a kötésekben látható két típusú szignálás, illetve az elválasztott kezdőbetűk és az egymás mellett álló vagy ligált betűk között. Haebler arra a következtetésre jutott, hogy az első a könyvkötő nevének a kezdőbetűi, a második pedig a görgetőt vagy a lemezt metsző mester monogramja.

² Haebler, Conrad: *Rollen- und Plattenstempel des 16. Jahrhunderts* I—II. = Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten 41—42. Leipzig 1928—1929. Ezúton köszönetet mondok Borsa Gedeonnak, aki e katalógus saját példányát bocsátotta rendelkezésemre.

³ *Beiträge zum Rollen- und Platteneiband im 16. Jahrhundert*. Hrsg. von Ilse Schunke. Konrad Haebler zum 80. Geburtstag am 29.10.1937 gewidmet. Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten 46. Leipzig 1937.

⁴ Köszönetet mondok Rozsondai Bélánának a nekem nyújtott segítségért és az önzetlen szakmai irányításért.

⁵ Rozsondai Béláné Kolauch Marianne Hedvig: *Művészi kötéstáblák a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában és ezek könyvtörténeti vonatkozásai*. Kandidátusi értekezés. Bp. 1985; Rozsondai Marianne: *Signierte Renaissance-Einbände deutschen Typs aus dem 16. Jahrhundert*. Gutenberg-Jahrbuch 1988. 290—339.

A katalógusban a kötések leírását a könyv címe és a possesszor-bejegyzések követik, ugyanis ezek is sokat elárulnak a könyv tulajdonosairól, történetéről, a készítés és használat helyéről és idejéről.

G. B. Gregor Bernutz, Wittenberg⁶

Leltsz. 2929

I. 4 mm széles növényi díszítésű görgető. Haeblernél nem szerepel.

I. 84 x 42 mm. A keresztrefeszítés, háromsoros felirattal: Sangvis. Ihesv. Christe./Filii. Dei. Emvn. Nos Ab//Om. Peccato.

A kereszt mellett szignált: G. B. Haebler I. 37. VI. lemez.

II. 89 x 42 mm. A feltámadás, háromsoros felirattal: Abolita Victor...//Mors Trivm. Parta Red//Et Miseris.

A nyitott síron szignált: G. B. Haebler I.37. IV. lemez.

140x81 mm.

Tartalma: Melanchton, Philipp: Enarrationes in Librum Psalmorum. XVI. sz. második fele. — 12°.

H.C. Hans Cantzler, Wittenberg⁷

Leltsz. 2009

Superexlibris: M. S. 1557

I. 198 x 14 mm. Ivstic — Lvcretia H.C. — [Suavitas] 1552 — Prvden. Szignált: H. C. és datált: 1552. Haebler I. 72. 3. görgető.

I. 80 x 42 mm. Lucretia ablakfülkében, háromsoros felirattal: Casta Tvlit Magna For//Mae Lvcre. Lavd. Facta Tn//Mag. Est Vvlne' Clara Sv. Szignált és datált: H. 1554. C. Haebler I. 73. VI. lemez.

II. 79 x 41 mm. Justitia ablakfülkében, háromsoros felirattal: Ivsticie Qvisq's Pictvra//Lvmië Cernis Dic Devs Est//Ivst. Ivstaq Facta Prob. Szignált: H-C. Haebler I. 74. XVIII. lemez.

Egyesbélyegzők: hárslevél, apró rozetták.

180 x 110 mm.

Tartalma: Polydor Vergilius Urbinas: De rerum inventoribus libri octo. In dominicam precem commentariolum. Basileae, (per Iacobum Parcum, expensis Michaelis Isingrinei, 1553. Mense Augusto). — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: d. 20.

Címlap (r): Franciscus Sylvius suu[m] fecit Anno Domini 1575. — Conv[entus] Csikien[is] 1682.

⁶ Gregor Bernutz az 1560-as évektől 1574-ig működött, Wittenbergben az egyik legjobban felszerelt műhelye volt (Haebler I. 36—39). A fatáblás, vaknyomásos bőrkötésen fémkapcsok láthatók. A kötés nagyon rossz állapotban van, alig azonosítható, levonhatatlan. A kötet címlapja hiányzik.

⁷ Hans Cantzler hosszú időn át dolgozott s Wittenbergben övé volt az egyik legnagyobb műhely. Bár tekintélyes polgárként a tanács tagja volt, nem tartozott a könyvötöcéhhez (Haebler I. 72—77). A fatáblás, natúrszínű, vaknyomásos bőrkötést két fémkapocs zárja.

A. F.⁸

Leltsz. 1591

Superexlibris: B. D.[?] 155[?]

1. 184 x 15 mm. Fides — Charitas — Spes A. F.

Szignált: A. F. Haebler I. 110. 2. görgető.

Egyesbélyegzők: apró rozetták, hárslevél, gránátalmák.

184 x 115 mm.

Tartalma: Eusebius, Pamphilus: *Historiae ecclesiasticae libri IX. De vita Constantini imperatoris libri V. recens è Graecis Latinitati facti Ioan. Portesio interprete.* — Rufinus, Tyrannius: *Ecclesiasticae historiae libri II. Antuerpiae, in aedibus Ioannis Steelfii, 1548.* — 8°.

Bejegyzések: Címlap(r): Con[ven]tus Czikiensis F[rat]rum Min[orum] S. Fran[cis]ci 1674. — Ex libris Nicolaÿ Szent Damokosi mp. — Psaltirie, apostol și evanghelie [cirillbetűs bejegyzés, XVII. sz.].

Címlap(v): Commutauj hunc libellum à Stephano Fabri cu[m] alio simillj libello Ego Ioannes Sandor In Anno D[omi]ni 1634 12 die Mensis Iuly mp.

F[2]r: Nicolaus Zent Damokosy 1597 senior Rectoru[m] mp.

F[703]v: N. Z. Damokosy. — Sum ex libris Stephanus [!] Fabri de Karczfalva Anno 1633 6 Decembris.

Az első táblán belül: Anno 1619, verum et futuru[m] et hanc Benedictione[m] Inposuit finem Nicolaus Z. Da[mo]kosy Anno incarnationis Iesu Christi 1593 Is curfaciem tuam abscondis et arbitraris me inimicum tum, Homo natus de muliere: breui viuens tempore: repletur multis miserys, qui flos egrediet[ur] et conteritur.

F[32]v: Isayē XL. Omnis caro faenu[m] et omnis gloria eius quasi flos agri etc. exitum est f[a]enum et cecidit flos ue[]bum: autem dommini [!] manet in eternum inposuit nome[n] Nicolaus Zent Damokosy 1600.

A 2. táblán belül: Anno domini 1617 N. Z. Damokosy. — Stephanus Fabri habet iste De Karczfalva Anno 1633.

G. F.⁹

Leltsz. 04

1. 202 x 14 mm. Evterp G. F. — Terpsic — Apollo — Calliop — Thalia.

Szignált: G. F. Haebler I. 114. 1. görgető.

2. 197 x 17 mm. Salvator-görgető: Cap Crv — Mose — David G. F. — Iohann.

⁸ Nem lehet tudni, ki rejtőzik az A. F. iniciálék mögött. A műhely szerszámkészlete is elég szerény, legalábbis eddig csak 2 görgetőt ismernek. Haebler csak a szakirodalomból ismeri kötésünk görgetőjét, és véleménye szerint három könyvkötő jöhet számításba: kettő lipcsei, Andreas Ficker (1542–1592) és Andreas Francke (c. 1550), a harmadik wittenbergi, Andreas Franckow (1534-ben lett céhmester). Haebler inkább egy későbbi mesterre gondol: Andreas Ficker. Ezzel szemben Max Husung egy 1543-ból datált kötésen látta a görgetőt, tehát Andreas Franckow is számba jöhet (Haebler I. 110). A fatáblás, vaknyomásos, sötétbarna bőrkötésen 2 fémkapocs nyoma látható. A kötés nagyon rossz állapotban van, levonhatatlan.

⁹ Haebler feltételezi, hogy G. F. a Fuchs würtzburgi könyvkötő család egyik leszármazottja lehet. A kötés valószínűleg würtzburgi, ugyanis a műhely egyetlen eddig ismert lemezét Julius Echter von Mespelbrunn würtzburgi püspök címere díszíti (Haebler I. 114). A könyvnek 1576-ban magyar possesszora van, és akkor bizonyára már be volt kötve. A fatáblás, vaknyomásos félbőrkötésen 2 fémkapocs nyoma látható, a 2. táblának csak a fele maradt meg.

Szignált: G. F. Haebler-nél nem szerepel.

Egyesbélyegzők a 2. táblán, de díszítésük már nem látható.

360 x 210 mm.

Tartalma: Beda Venerabilis: Opera. Tomus I — III. Parisiis, Apud Ioannem Roigny, (excudebat Antonius Iurianus), 1544—1545. — 2°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Fabianus Therdius suu[m] me fecit Anno d[omi]ni 1576 in me[n]se mai. — Dominus michael tabuc Zegeginus Dabat suo fabiano hereditario eode[m] anno 1576 et me[n]se. Nunc mea[m] est mancipiu[m] nescio cuius erit. — Mattjæ [!] Vincze de Zent Mihail 17 die Martÿ. — Gaudia vera dabit meus omnis criminis expeos. Hei mihi quam pauci gaudia ferent ferdinandus.

Címlap (r): Georgius Zabo sacerdos chatolicus suu[m] me fecit Anno 1632 die 26 feb. Frustra vivit qui Deo non vivit. — Con[ven]tus Csikien[sis] 1664.

I. F. Wittenberg¹⁰

Leltsz. 1786

Superexlibris: G. C. C. 1577

1. 7 mm széles növényi díszítésű görgető. Haebler nem említi.

2. 5 mm széles növényi díszítésű görgető. Haebler nem említi.

I. 82 x 48 mm. Lucretia ablakfülkében: Casta. Tvlit. Magnam. Form// Lvcrecia. Lavdem. Fact. Ta//Men. Magis. Est. Vvlnera.

Szignált és datált: I. 1562 F. Haebler I. 118. III. lemez.

II. 82 x 46 mm. Justitia ablakfülkében: Ivsticie. Qvisqvis. Pictv//Ram Lvmine Cernis: Dic De//Vs Est Ivstvs. Ivstaqve Fac.

Szignált és datált: I. 1562 F. Haebler I. 118. IV. lemez.

Egyesbélyegzők: apró rozetták.

162 x 102 mm.

Tartalma: Athanasius, Sanctus: Dialogi V. de Sancta Trinitate. — Basilius Magnus: Libri IV. adversus impium Eunomium. — Anastasius Antiochenus — Cyrillus Alexandrinus, S.: Compendiaria orthodoxae fidei explicatio. Ex interpretatione Theodori Bezae. — Phoebadius, Sanctus: Liber contra Arianos. [Genéve], excudebat Henricus Stephanus, 1570. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Ex libris Franciscus Szantaj Anno 1678 die 8 F[ebruarii].

Címlap (r): Ex libris Patris Pauli Ebeczky Anno 1684.

F[2]r: Con[ven]tus Csik[iensis] 1705.

¹⁰ A lemezek a wittenbergi Fritsch család műhelyéből származnak. Idősebb Jacob Fritsch 1555-ben lett a céh mestere, ifjabb Jacob Fritsch 1572-ben hunyt el. Haebler említi, hogy látta görgetőit és lemezeit más könyvkötők kötésein: M.F., A.G., F.S., S.R., T.R. Valószínű, hogy többen osztottak a műhely szerszámkészletén (Haebler I. 119). Papírtáblás, vaknyomásos bőrkötés, a kötésben XVI. századi nyomtatványtöredék látható.

C. G. Wittenberg, Frobenius Hempel, M. K., MV monogram¹¹

Leltsz. 1898

Superexlibris: L. F. E. 1578

1. 147 x 9 mm. Lombdíszek között 4 medalionos fej, 3 címer és mesterjegy C. G. Haebler I. 137. 7. görgető és I. táblázat, 22. sz.

2. 3 mm széles kandeláber-görgető. Haebler nem említi.

I. 86 x 51 mm. II. Miksa portréja: Maximilianvs. II. D. G. Rom Imp Sem//Avgvs. Germa. Hvnga. Bohemi. Et// Rex. Archid. Avstri. Dvx. Silesie. Haebler II. 80. XXIII. lemez.

II. 86 x 51 mm. Ágost szász választófejedelem portréja: Illvs Princ. Ac. D.D. Avgvs Dv Sax Sac//Rom Imper: Archimar Et Elect Land // Gra Thvr. March Mis. Bvrg Magde. Haebler II. 80. XXII. lemez.

Egyesbélyegzők: rozetta, hárslevél.

173 x 105 mm.

Tartalma: Erasmus Rotterdamus, Desiderius: Apophthegmatum ex optimis utriusque linguae scriptoribus. Coloniae Agrippinae, Apud Gualtherum Fabricium et Ioannem Gymnicum, 1570. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Sum Ioelis Fredelÿ Hegensis Anno 1639 die 9 Septemb[ris].

Címlap (r): P. Michaelis Sz. Miklosi 1673. — Sum Ioëlis Fre[delii] Heg[ensis] et amicor[um]. — Conuentus Csikiens[is] 1689. — L. F. E. ...

Leltsz. 3568—3569

Superexlibris: M. W. C. 1579

3. = 1. görgető

4. 4 mm széles kandeláber-görgető. Haebler nem említi.

III. 82 x 50 mm. Fides és Spes ablakfülkében: Impetrat Alma Fides Chris//To Qvam Dante Salvtem Ex//Pectare Soror Spes Animoso. Sznált, jobboldalt, az egyik széken: FH. Haebler I. 173. VI. lemez.

IV. 80 x 50 mm. Caritas és a koldus ablakfülkében: Qve Vocor Insigni Charitv//De Nomine Virtvs Omnia// Qve Pietas Svadet Obire Se. Haebler I. 174. XIII. lemez.

Egyesbélyegzők: apró rozetta, hárslevél.

170 x 110 mm.

Tartalma; Purbachius, Georgius: Theoricae novae planetarum. — Regiomontanus, Johannes: Disputationes super deliramenta Thericarum Gerardi Cremonensis. — Essler, Johannes: Speculum Astrologorum. — Wursten, Christian: Questiones novae in Theoricis novis planetarum. Basileae, (ex officina Henricpetrina), 1573. — 8°.

¹¹ Wittenbergben 1539-től két C.G. kezdőbetűs könyvkötő dolgozott ugyanabban a műhelyben: Christoph Georg, aki 1559-ben lett mester, és Caspar Genseier, aki 1588-ban hunyt el. A 3568—3569-es jelzetű kötésen Frobenius Hempel két lemeze is szerepel. Hempel 1575-ben hunyt el, és szerszámkészletén többen osztoztak. A 46-os kötés két lemeze M. K. wittenbergi könyvkötő műhelyéből származik. Az 1898-as és a 3568—3569-es, valamint a 46-os könyv kötése papírtáblás, vaknyomásos és natúrszínű. A 22—23-as papírtáblás, vaknyomásos, natúrszínű félbörkötésen egy fémkapocs nyoma és 2 fémveret látható. A kötésben német nyelvű makulatúra van.

Bejegyzések: Az első táblán belül: d. 20, — Michaël Sarctoris Anno 1639 Die 13 Augusty. — 1639 Die Aug[usti]. — ... 1849-be ... Elek ...

Címlap (r): Marcus Wilpinus

Leltsz. 22—23

Superexlibris: P. S. C. 1580

5. = 1. görgető

6. 9 mm széles növényi díszítésű görgető. Haebler nem említi.

213 x 156 mm.

Tartalma: kollig. 1: Husanus, Henricus: Horarum succesivarum sive mosaicarum libri duo. Elegiarum libri duo. Rostochi, ex officina Iacobi Lucii, 1577. — 4°. — Kollig. 2: Musaei Ioviani imagines artifice manu ad vivum expressae ... industria Theobaldi Mulleri Marpurgensis musis illustrate. Basileae, ex officina Petri Pernaë, (sumptibus Henrici Petri), 1577 Mense Martio. — 4°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Conventus Csikiensis.

A 2. táblán belül: Danieli Cserej concessus.

Címlap (r): Conventus Csikiensis Fratr[um] Minor[um] reformator[um] Anno 1719.

F[71], 2. kollig. — Michael Helirg (alias) Sigismundj.

Leltsz. 46

Datált: 1581

7. = 1. görgető

V. 87 x 51 mm. V. Károly portréja: Carole Mortales Dvbitant H0//M0 Sisnē Devsve Svnt Tva Scep//Tra Hominis Sed Tva Facta Dei. A szalagon: Plvs Vitra — Caro//Lvs Qvintvs. A két oszlopon szignált: M—K. A baloldali oszlopon a metsző monogramja: MV. Haebler I. 245. IV. lemez.

VI. 88 x 51 mm. Johann Fridrich szász választófejedelem portréja: Victvs Eras Acie Fidei Constan//Tia Tandem Victorem Ante Ho//Mines Fecit Et Ante Devm. A szalagon: Johan Fride//Ric Dvx Saxoni. Szignált, a két oszlopon: M — K. A baloldali oszlopon a metsző monogramja: MV. Haebler I. 245. II. lemez.

Egyesbélyegzők: apró rozetta, hárslevél.

167 x 110 mm.

Tartalma: Vergilius, Polydorus: De rerum inventoribus libri octo. Basileae, per Thomam Guarinum, 1575. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Conventus Csikiensis 1681. — Fr. Joan[nis] Kajoni.

C. H. Christoph Heusler? Caspar Hermann? Nürnberg.¹²

Leltsz. 2217

¹² Heusler a nürnbergi céh elöljárója volt 1578-ban, Caspar Hermann a mesterkönyv szerint 1588-ban halt meg. Nem használtak mesterbélyegzőt, és nem lehet eldönteni, hogy kettőjük közül melyik készítette a kötést. Haebler úgy gondolja, hogy mindenképpen dél-németországiak kell legyenek, ugyanis ottani könyvtárakban látott ilyen díszítésű kötéseket (Haebler I. 167). A fatáblás, vaknyomásos, sötétbarna bőrkötésen 2 fémkapocs nyoma látható.

1. 182 x 16 mm. Ivsticia — Lvcrecia C. H. — Venvs — Prvden. Szignált: C. H. Haeblerl. 166. 3. görgető.
 2. = Haebler I. 166. 6. görgető.
 157 x 70 mm.
 Tartalma: Biblia. XVI. sz. közepe. — 12°.
 Bejegyzések: P. 1 — Conventus Csikien[sis] 1664.

C. H.

- Leltsz. 0337
 Superexlibris: M. L. Z. 1582
 1. 165 x 16 mm. Fides// Est Sv — Spes N//On Con C. H. — Carit//As Ben. Szignált: C. H.
 2. 160 x 11 mm. A lombdíszek között 4 medalionos fej és 4 címer. A lombdíszek között szignált: C. H.
 3. 9 mm széles kandeláber-görgető.
 Egyesbélyezők: rozetta, kettős hárslevél.
 210 x 155 mm.
 Tartalma: Telegdi Miklós:¹³ Az evangeliomoknak, mellyeket vasárnapokon és egyeb innepeken esztendoe által az anyaszentegyhazba oluasni es predicalni szoktanac, magyarazattyanac elseo resze. Bechbe: Appfl Mihály, 1577. — 4°.
 Bejegyzések: Címlap (r): Con[ven]tus Csikien[sis] 1664.
 Címlap (v): Iacobus daday.
 P[3]: Pro Conuentu Czykiensi 1642. Fr. And[reas] Z[ágrábi].
 Üres lapon a kötet végén: Emtus: Denario nolcvan penz egý forint finis. Hunc liber est Jacobus: Dadaý F[i]nis Finis. Omnis homo mendax nisi solus deus verax Anno Dominy 1626.

- Leltsz. 332
 Superexlibris: D. B. 1583
 4. 144 x 13 mm. Spes — Fides C. H. — Forti — Cari.
 Szignált: C. H. Haebler jelez egy hasonló görgetőt, de mérete nem azonos: I. 166. 4. görgető.
 Egyesbélyezők: hárslevél, kis virágtő, liliom.
 164 x 94 mm.
 Tartalma: Ordinarium¹⁴ officii divini secvndvm consvetvdinem metropolitanae ecclesiae Strigoniensis. Tirnaviae: in aedibus ... episcopi... [Telegdi], 1580. — 8°.
 Bejegyzések: Címlap (r): Konvent[us] Csikien[sis] 1684.
 Az első táblán belül: Unus ex libris Matthiae Vinczil ex facultate R. D. Valentini Lado. — A[n]no Domini 1605 14 die Septembris natus est filius meus Michaeli in scola possessionis niutod Laus Deo Amen. — Anno D[omi]ni 1615 2 die Iuli est defuncta vxor

¹³ RMK I 122, RMNy I 374. Papírtáblás, barna, vaknyomásos bőrkötés, bőrszalagok nyomával. A kötésben nyomtatványtöredék látható.

¹⁴ RMK II 110. RMNy I 473. A fatáblás, sötétbarna, vaknyomásos bőrkötésen fémkapcsok nyoma látható.

mea charissima helena Oh bone deus. — Anno 1620 est occisus Blasius literatus in hilib magister gelencensis.

A 2. táblán belül: A[n]no D[omi]ni 1619 26 die mensis Augusti mene magiar orszagiba botlen gabor hadastol az tizantul.

Az előzéklapon: Fiant Domine oculi. Anno 1619 eztendeobe mene Beolen gabor nemet orszagiba de maga marada Kassa[n] az zekeli attiafiak haza ionenek. F[8]: 1615 est illa die defuncta vxor mea.

Leltsz. 670¹⁵

Superexlibris: A. T. 1585

5. = 4. görgető

6. = 2. görgető

Egyesbélyegző: apró rozetta.

175 x 107 mm.

Tartalma: Eck, Johann: Homiliae. Pars I—II. Parisiis, apud Galeonum á Prato, 1574. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Ex libris Ioan[nis] Sabarien[is]. Durum patientia vinco 1595. — Con[ven]tus Csikien[is] 1664.

Leltsz. 0412

7. = 1. görgető

8. = 2. görgető

9. 22 mm széles német típusú palmetta.

211 x 155 mm.

Tartalma: Telegdi Miklós:¹⁶ Az evangeliomoknak mellyeket vasarnapokon es egyeb innepeken esztendő által az anyaszentegyházban oluasni es predicallani szoktanac, magyarazattyánac harmadik része. Nagy Szombatba. Telegdi Miklos hazánal, 1580. — 4°.

Bejegyzések: Előzéklap. (r): N. N. S. 1637. Lege, et attende diligenter [Somlyai Miklós írása].

Címlap (r): Conventus Cikien[is] 1681. — F. I. V.

Leltsz. 078¹⁷

Superexlibris: I. K. E. Q. E. 1590

10. = 3. görgető

11. = 2. görgető

12. = 9. görgető

13. = 1. görgető

350 x 225 mm.

Tartalma: Bellarminus, Robertus: Disputationes adversus huius temporis haeticos. Ingolstadii, ex Officina Typographica Davidis Sartorii, 1588. — 2°.

¹⁵ Fatáblás, világosbarna, vaknyomásos bőrkötés, fémkapcsok nyomával.

¹⁶ RMK I 176. RMNy I 474. A fatáblás, barna, vaknyomásos bőrkötést 2 fémkapocs zárja.

¹⁷ Fatáblás, barna, vaknyomásos bőrkötés két fémkapoccsal.

Bejegyzések: Címlap (r): Con[ven]tus Csikien[sis] 1664.

Az öt kötés egy C. H. nagyszombati csoporthoz tartozik. Állításunkat erősíti az a tény is, hogy a nyomtatványok közül három magyar, kettőt pedig Telegdi Miklós házában nyomtattak. A 078-as jelzetű kötetet 1590-ben készítették I. K. E. Q. E., azaz Kutassi János¹⁸ pécsi püspök számára. A bejegyzések is azt tanúsítják, hogy a kötetek végig magyar kézben voltak. Sz. Koroknay Éva hívta fel elsőként a szakma figyelmét egy XVI. század végi C. H. jelzésű nagyszombati csoportra, de sajnos nem közöl pontos leírást vagy illusztrációt.¹⁹ Továbbá 1988-ban Rozsondai Marianne bemutat három C. H. jelzésű kötetet a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára gyűjteményéből.²⁰ A három kötet régi magyar nyomtatvány, és a műhely 2. és 6. görgetője teljesen megegyezik az általunk közölt csoport 3., 10., valamint 1, 7. és 13. görgetőjével, tehát a két műhely azonos. Amint fent említettük, Haebler két nürnbergi könyvkötőről tartja lehetségesnek, hogy a C. H. kezdőbetűk mögött rejtőztek: Christoph Heusler és Caspar Hermann. Az MTAK Ráth 37 és RM III 191 első, illetve 5. görgetője szerepel a C. H. nürnbergi műhelynél (Haebler I. 166. 1. görgető). A Csíkszeredai Múzeum 332-es és 670-es jelzetű kötések 4. és 6. görgetője hasonló a Haebler I. 166. 3. görgetőjével, de mérete nem azonos. Osztom Rozsondai Marianne véleményét, miszerint valószínűbb, hogy a szerszámok kerültek Felvidékre egy nagyszombati könyvkötő műhelybe, nem pedig a magyar nyelvű nyomtatványok Nürnbergbe bekötésre.

F. H. Frobenius Hempel, Wittenberg²¹

Leltsz. 3784

Superexlibris: L. A. S. 1555

1. 173 x 15 mm. Fides F. H. — Charit — Spes

Szignált: F. H. Haebler II. 321. 2a görgető.

Egyesbélyegzők: hárslevél, apró rozetta, liliom.

170 x 150 mm.

Tartalma: [Scriptores rei rusticae.] De re rustica M. Catonis Liber I. M. Terentii Varronis Lib. III. Palladii Lib. XIV. L. Iunii Moderati Columellae Lib. XIII. Comment. Georgius Merula, Philippus Beroaldus, Aldus Manutius. Coloniae, Ioannes Gymnicus excudebat, 1536. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Cong[regationis] B. V. Mariae Csikiens[is] I 53. — Ioannis li[te]rati Száárhegyens[is] mp.

¹⁸ Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100—1900. Esztergom 1900.* 178—181. Könyvtára más kötetéről I. Dankó József: *Az esztergomi főegyház kincstára.* Bp. 1880. 164; Soltész Zoltán: *XVI. századi könyvgyűjtők kötetei a gyöngyösi műemlékkönyvtár antiqua-gyűjteményében.* Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1965—1966. 137; Vásárhelyi Judit: *A győri Székesegyház Könyvtár possessorai. IV. Egyéb, sem Erdélyhez, sem Győrhez nem kapcsolható hazai személyiségek könyvei.* Magyar Könyvszemle XCVI(1980). 333, 335.

¹⁹ Sz. Koroknay Éva: *Egy XVI. századi nagyszombati kötécsoport (Oláh Miklós könyvtárának eddig ismeretlen kötetéről).* Magyar Könyvszemle XCIII(1977). 47.

²⁰ Rozsondai Marianne: *Signierte Renaissance-Einbände deutschen Typs aus dem 16. Jahrhundert.* Gutenberg-Jahrbuch 1988. C. H. nagyszombati csoport, 303—305.

²¹ A két fatáblás, natúr színű, vaknyomásos kötésen fémkapcsok nyoma látható. Frobenius Hempel 1549-ben lett céhmester, és 1575-ig dolgozott. Az egyik legjobban felszerelt könyvkötő műhelye volt Wittenbergben. Lemezei részben negatív vésetűek, aranyozásra alkalmasak. Görgetői és lemezei a XVII. századig láthatók wittenbergi kötésekben más könyvkötők szerszámkészlete mellett: H.B., C.G., D.I., C.K. és A.M. (Haebler I. 174).

Az első táblán belül: Veöttem ez könyvet egý Czÿomafalui gýermektöill az demeter János fiatoll mas könyvet adtam ertte 1612 Ioannes Li[te]ratus Zäärhegýnus mp.

Leltsz. 47—50

Superexlibris: T. M. P. 1569

2. 232 x 14 mm. Fides — Prvdenci — Tempe — Caritas — Spes F. H. Szignált: F. H. Haeblerl. 172. 1. görgető.

I. 82 x 50 mm. Fides és Spes ablakfülkében: Impetrat Alma Fides Chris//To Qvam Dante Salvtem Ex//Pectare Soror Spes Animosa. Szignált, jobboldalt, az egyik széken: FH. Haebler I. 173. VI. lemez.

II. 80 x 50 mm. Caritas és a koldus ablakfülkében: Qve Vocor Insigni Charitv// De Nomine Virtvs Omnia// Qve Pietas Svadet Obire Se. Haebler I. 174. XIII. lemez.

Egyesbélyegzők: apró rozetta, hárslevél.

182 x 107 mm.

Tartalma: 1. kollig. — Vettori, Pietro: Explicationes suarum in Ciceronem castigationem. Lugduni, apud Antonium Vincentium, 1562. — 8°. 2. kollig. — Scholia Pauli Manutti, quibus Ciceronis philosophia partim corrigitvr, partim explanatvr. Eiusdem Scholia in Epistolas familiares et in Epistolas ad Atticum, ad Brutum et ad Quintum fratrem: quibus et loci difficiliores explicantur... Lvgdvni, apud Antonium Vincentium, 1560. — 8°. 3. kollig. — Camerarius, Ioachimus: In M. Tvl. Cicer. Annotationes. Lugduni, apud Antonium Vincentium, 1562. — 8°. 4. kollig. — Ferrarius, Hieronymus: Ad Pavlvn Manvtivm emendationes in Philippicas Ciceronis. M. Tullii Ciceronis defensionem contra Caelii Calcagui Disquisitiones in eius officia: per Iacobum Grifolum Luciniacensem. Lvgdvni, apud Antonium Vincentium, (excudebat Symphorianus Barbierus), 1562. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: valet d. 75. Kollig. 1, címlap (r): Con[ven]tus Csikien[is] 1664.

I.I.²²

Leltsz. 0178

1. 185 x 13 mm. Lombdízsek között a reformátorok medalionos portréi.

2. 15 mm széles német típusú stilizált palmetta.

3. 11 mm széles sztilizált szívvidomos, indadisztes görgető.

4. 7 mm széles stilizált szívvidomos indadisztes görgető.

5. 6 mm széles kandeláber-görgető.

I. 80 x 44 mm. Krisztus-fej kartusban. Alul, címerpajzson mesterjegy: I. I. Haebler I. 207. II. lemez.

II. 80 x 43 mm. Mária-portré kartusban. A lemez 4 sarkában királyfejek.

Tartalma: Chrysostomus, Ioannes: Opera. Tomus III. Antuerpiae, Apud Casparum Bellerum, 1614.— 2°.

Bejegyzés: Címlap (r): Convent[us] Cikiensis. 1681.

²² Haebler nem tudja azonosítani a könyvkötőt, de az egyik német nyelvű lemez nyelvezete alapján úgy véli, hogy a tevékenységi területét Dél-Németországban kell keresni (Haebler I. 207). Vaknyomásos, natúrszínű bőrkötés, a táblák hiányoznak.

M. I.²³

Leltsz. 040

1. 22 mm széles. A keresztrefeszítés mesterjeggyel M. I.: Ecce Agn[us] // Dei Qvi Tol — Jézus keresztelése: Hic Est Fi//Livs Mevs — Izsák áldozata: Nvnc Cogn// Qvi Q' Time — A feltámadás: Mors Ero//Mors Tva. Szignált: M. I. Haebler I. 208. 1. görgető. Haebler leírásában a görgetőn nem szerepel a feltámadás bibliai jelenet.

2. 147 x 15 mm. Lombdíszek között 4 medalionos portré és mesterjegy (M.I.). Szignált: M. I. Haebler I. 208. 4. görgető.

Egyesbélyegzők: rozetta, kettős hárslevél, liliom.

264 x 170 mm.

Tartalma: Concordantiae maiores sacrae Bibliae, summis uigily's iam denuo ultra omnes editiones castigatae et auctae, per Franciscum Arolam... Lvgdvni, apud Sebastianum Gryphium, 1551. — 4°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Michaelis Starmi flor. 7. — Franciscus Aczel De Győrgyfalua me iurè possidet. Emptus flo 1 d. 32. Anno Do[m]jnj 1579. — Ieremias Aczel de Lipo me Possidet et quidem iurè. Emt[us] flo. 1. d. 32. — Stephanuss [!] Caesar me iurè possidet. — Post Stephanu[m] Caesar possidet Ioan[nes] Caesar. — Post Johannem Calnaj possidet Franciscus Borosnyaj Anno 1664. — Post possessores omnes jam ab Anno D[omi]ni 1676 Die 10 Novembris possidere me coepit et quidem juste depositis centum et quinqua Denarÿs Parochus p.t. Nagy Kaszonie[n]sis Martinus Iwanicz

Címlap (r): Conventus Csikiensis. — Stephani Boldisár 1686 qui verus nunc, et antea [!] possessor.

A 2. táblán belül: Franciscus Gyeorgjfaluinus me possidet Emptus flo. 2. d. 32.

G. K. Ifjabb Caspar Kraft, Wittenberg²⁴

Leltsz. 039

Superexlibris: M. T. A. 1600

I. 89 x 54 mm. Salamon ítélete. Szignált: Cas//Kra. Haebler I. 216. III. lemez.

II. 89 x 52 mm. Sámson az oroslánál. Szignált: Casparvs Krafft 1597. Haebler I. 216. I. lemez.

Egyesbélyegzők: liliom, angyalfej, rozetta.

183 x 110 mm.

Tartalma: 1. kollig. — Sohnius, Georgius: Opera. Tomus III. Sigenae Nassoviorum, ex Officina Typographica Christophori Corvini, 1598. — 8°. — 2. kollig. — Bellarminus, Robertas: De indulgentiis et iubileo libri duo. Coloniae, apud Antonium Hierat, 1599. — 8°. 3. kollig. — Hunnius, Aegidius: De indulgentiis et iubileo Romani Pontificis tractatas, scriptas et oppositus duobus libris Roberti Bellarmini. Francofurti, typis Ioannis Saurii, in pensis Ioannis Spiessis, 1599. — 8°.

²³ Fatáblás, vaknyomásos bőrkötés, fémkapcsok nyomával. Haebler két wittenbergi M. I. kezdőbetűs könyvkötőt ismer. Könyvkötőnk címere hurkolt zsinóron függő vadászkürt. Haebler feltételezi, hogy esetleg beszélő címerrel állunk szemben, neve talán Jäger volt. A XVI. század közepén tevékenykedett: az egyik görgető 1540-es, egy másik pedig 1553-as évszámot visel (Haebler I. 208).

²⁴ Idősebb Caspar Kraft 1562—1563-ban lett céhmester és 1571-ig dolgozott. Ifjabb Caspar Kraft 1617-ig vezette a család műhelyét, és több megbízást kapott a szász választófejedelemtől is (Haebler I. 216). A papírtáblás, vaknyomásos, világosbarna bőrkötésben nyomtatványtöredék látható.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Constat d. 60 4 Decembris [16]14. Kollig. 1, címlap (r): Ferendum sperandum Geor[ius] Getn. Anno Domi[ni] 1605. — Conventus Czikiensis 1691.

**G. K. Ifjabb Georg Kammerberger, Michael Kammerberger, Wittenberg
HV monogram**

Leltsz. 1341²⁵

Superexlibris: A. R. C. 1591

1. 172 x 12 mm. Lombdíszek között 4 medalionos fej, 4 címer (Sachsen, Löwe, Kur) és mesterjegy. Haebler I. 221. 3. görgető.

2. 4 mm széles láncszemes görgető.

I. 90 x 52 mm. Jákob küzdelme az angyallal. Szignált: Georgi[us] Kammelberger. HV. Haebler I. 221. II. lemez.

II. 90 x 52 mm. A keresztrefeszítés ovális keretben: Sic Deo Dilexit Mvndv Vt Omnis// Qvi Credit In Evm Non Pereat. Haebler I. 223. XVIII. lemez.

Egyesbélyegzők: rozetta, hárslevél.

195 x 112 mm.

Tartalma: Chemnitius, Martinus: Tertia pars Examinis Decretorum Concilii Tridentini... Francofurdi ad Moenum, [Johannes Feyerabend], 1590. — 8°.

Bejegyzések: Előzéklap (r): Martha ... R 4 d 90.

Címlap (r): Conv[entus] Csik[iensis] f[rat]rum Minor[um] 1682.

Címlap (v): Est Samuelis ... Com. flo. 1.

Leltsz. 627²⁶

Superexlibris: G. P. Sz. 1607

3. 8 mm széles rombuszos virágfüzér.

III. 98 x 56 mm. Címer. Alul szignált: Georgivs — Kammelber. A lemez bal sarkán: H V monogram. Haebler I. 221. I. lemez.

IV. 100 x 57 mm. Pomerania címere: Insignia. Illvstris.//Dvcvm Stet. Pom. Cass.// Et. Van. Prin. Rvgi. Com. Gvtzco. Haebler I. 222. XIII. lemez.

190 x 115 mm.

Tartalma: Granatensis, Ludovicus: Conciones. Tomus III—IV. Antuerpiae, ex Officina Plantiniana, apud Ioannem Moretum, 1604. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Val. fl. 1 d 50. — St. Beregszászi mp.

²⁵ Fatáblás, natúrszínű, vaknyomásos bőrkötés, fémkapcsok nyomával, szép arany metszéssel.

²⁶ Papírtáblás, natúrszínű, vaknyomásos bőrkötés szép arany metszéssel. A Kammerberger család műhelye a XVI. sz. negyvenes éveitől (1541) a XVII. század közepéig működött. Idősebb Georg Kammerberger 1581-ben hunyt el. Ifjabb Georg Kammerberger 1592-ben lett a céh főmestere, és 1602-ig dolgozott. Az első kötésünk az ő műhelyéből származik. A második kötetet Michael Kammerberger kötötte be (Haebler I. 223—224).

H. K. Augsburg

Leltsz. 736²⁷

1. 190 x 13 mm. Lombdíszek között a reformátorok medalionos portréi: Eras — Ioha — Mart — Phil. Nem szignált, Haebler nem említi.

2. 162 x 10 mm. Lombdíszek között a reformátorok medalionos képei felirat nélkül és címerek: Luther — Szászország — Melanchton — Kur — Erasmus — mesterjegy H. K. — Huss — Augsburg. Haebler I. 235. 2. görgető.

3. 12 mm széles német típusú stilizált görgető. Haebler nem említi.

180 x 160 mm.

Tartalma: Ferus, Ioannes: Postillae sive Conciones in Epistolas et Evangelia. Pars III. Trad. Ioannes Guntherus. Antuerpiae, in aedibus Ioarmis Steelfii, 1560. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): F[rat]ris Ambrosy ... Anno [15]69 Ianuary 31. — In usu[m] Michaelis Willner 1637. — Ex libris R. P. francisci Csato. — Ex lib[r]is f[rat]ris Ioan[nis] Wagneri. — Conventus Csikien[is] 1746.

A 2. táblán belül: emptus 18 cru[ciferis] 1721.

H. K. I. M. Augsburg²⁸

Leltsz. 612

1. 187 x 16 mm. Salvator: Data Est//Mihi Om — Petrus H. K.: Tv Es Pet//Rvs Et Sv — Paulus: Apparvit//Benignit — Johannes: Ecce Agn//Vs Dei Qv. A képecskék fölött az evangelisták szimbólumai láthatók. Szignált: H. K. Haebler I. 232. 3. görgető.

2. 172 x 8 mm. Lombdíszek között 4 fej, négy címerrel váltakozva: Szászország — Kur — Augsburg — a címerpajzson I. M. mesterjegy. Haebler I. 291. 5. görgető.

3. 11 mm széles német típusú stilizált palmetta. Haebler nem említi.

180 x 150 mm.

Tartalma: Topiarius, Dominicus Aegidius: Conciones in evangelia et epistolas. Antuerpiae, apud Chistophorum Plantinum, 1574. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: F. G. W.

Címlap (r): Con[ven]t[us] Csikien[is] 1664.

M. L.²⁹

Leltsz. 1880—1881.

1. 103 x 7 mm. Lombdíszek között medalionos, sisakos portrék. Haebler nem említi.

I. 86 x 45 mm. A keresztrefeszítés: Ecce. Agnvs. Dei. Qvi. Tol//Lit. Peccata. Mvndi. Haebler II. 329. II. lemez.

²⁷ Fatáblás, vaknyomásos, világosbarna bőrkötés egy fémkapoccsal.

²⁸ Haebler nem tudja azonosítani a könyvkötőt. Szerinte lehet wittenbergi is, ugyanis MV wittenbergi metsző az ő számára is készített lemezeket. Az sincs kizárva, hogy Hans Kramer vagy Hans Kugler nürnbergi könyvkötők valamelyikéhez tartozott a H.K.-val jelzett Salvator-görgető. H.K. bélyegzői szerepelnek H.C., I.M. és C.N. könyvkötők kötésein is (Haebler I. 233—234). Fatáblás, vaknyomásos, világosbarna bőrkötés, fémkapcsok nyomával.

²⁹ Fatáblás, vaknyomásos, világosbarna bőrkötés egy fémkapoccsal.

II. 86 x 45 mm. A feltámadás: Mors Vbi Est. Tvvs Acvle//Vs Vbi Vctoria [!] Tva Inferne. Szignált: M — L. Haebler II. 329. I. lemez.

182 x 106 mm.

Tartalma: 1. kollig. — Lancelottus, Henricus: Haereticum Quare. XVII. sz. eleje. — 8°. 2. kollig. — Lancelottus, Henricus: Abcdarium luthero-calvinisticum. Antuerpiae, apud Guilielmum à Tongris, 1617. — 8°.

Bejegyzések: F[!]r, kollig. 1 — Conventus Csikiensis 1705. F[15]r, kollig. 1 — Ex libris R. P. Pauli Ebeczky mp A[nno] 1690. P[!], kollig. 1—2 — Ioannis Somlaj mp.

B. M.

Leltsz. 3102³⁰

1. 166 x 15 mm. Charitas — Fides 1549 — Spes B. M. Szignált: B. M. és datált: 1549. Habler nem említi.

2. 24 mm széles. Izsák áldozata: Nvnc Cogno//Vi Qvo Time — Jákob álma: In Semine Tv//O Benedicendi — A feltámadás [?]: Christvs...//...Con. A görgető a középmezőt díszíti, a felirat kopott. Haebler nem említi.

Egyesbélyegzők: hárslevél, rozetták.

200 x 115 mm.

Tartalma: Sleidanus, Johannes: De statu religionis et reipublicae Carolo Quinto, Caesare, commentariorum libri XXVI. Argentorati, 1558. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Liber est Stephani Gurzo.

Címlap (r): Con[ven]tus Cikien[sis] 1664.

I. M. Augsburg³¹

Leltsz. 615

1. 220 x 14 mm. Fides — Forti — Carita — Spess [!] I. M. Szignált: I. M. Haebler I. 291. 3. görgető.

2. 172 x 8 mm. Lombdíszek között 4 medalionos fej és címerek: Szászország — Kur — Augsburg — mesterjegy: I. M. Haebler I. 291. 5. görgető.

3. 11 mm széles német típusú stilizált palmetta.

180 x 114 mm.

Tartalma: Topiarius, Dominicus Aegidius: Conciones in Epistolas et Evangelia. Antuerpiae, ex Officina Christophori Plantini, 1573. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Anno 1576. Hoc vnu[m] volumen emptum e[st] denarys 70. Tyrnaviae. Címlap (r): Conv[entus] Csikie[nsis] 1664.

³⁰ Fatáblás, vaknyomásos, világosbarna bőrkötés két fémkapocs nyomával.

³¹ Haebler szerint két augsburgi könyvkötő jöhet számba: Jeremias Mair és Jeremias Müller. A könyvkötő minden bizonnyal augsburgi, ugyanis a 2. görgetőn Augsburg címere látható, egy másik görgetőn pedig augsburgi szentek szerepelnek (Haebler I. 291. 6. görgető). I.M. más könyvkötőkkel szerepel együtt: H.K., M.E., H.W., N.W. Valószínű, hogy bélyegzőkészletén a műhely megszűnte után többen osztottak. A fatáblás, vaknyomásos, natúr színű bőrkötésen 2 fémkapocs nyoma látható.

N. M. Nicolaus Müller, Wittenberg³²

Leltsz. 964

Superexlibris: I. Z. 1558

I. 165 x 15 mm. Fides — Charit N. M. 1556 — Spes. Szignált: N. M. és datált: 1556. Haebler I. 299. 3. görgető. Haeblernél nem szerepel mint datált is.

I. 84 x 47 mm. Az angyali üdvözlét: Ave Gratiōsa Dominvs Te// Cvm Benedicta Tv Inter x// Mvlieres. Nem szignált. Haebler I. 301. XX. lemez.

II. 83 x 45 mm. Jézus keresztelése: Hic Est Filivs Mevs Dilect // In Qvo Mihi Complacitvm. Nem szignált. Haebler I. 301. XXI. lemez.

Egyesbélyegzők: hárslevél, rozetta.

182 x 120 mm.

Tartalma: Erasmus Rotterdams, Desiderius: Tomus II. Paraphraseon in omneis epistolas apostolicas atque canonicas. (Basileae, per Hieronymum Frobenium et Nicolaum Episcopium, 1548.) — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Blasii Rathibore[nsis] fida suppellex Cracoviae anno [15]77 co[m]para[tus]. — Ex libris Steph[ani] Luczinszkj Fragopolitani An[n]o 1657 Nunc Rectoris Scholae Esztelnekiensis. — Conv[entus] Cikien[sis] 1681. Előzéklap (r): Sum Ioannis M... [a bejegyzést átírták]. Az 1. táblán belül: Ex libris Gregori Toriay mp.

Leltsz. 1869

Superexlibris: M. B. K. 1588

2. 180 x 10 mm. Lombdíszek között 5 medalionos fej (király, 2 babérkoszorús portré, 2 sisakos), egy angyalfej. Haeblernél nem szerepel.

III. 92 x 51 mm. Az utolsó vacsora. Fent: Einer Avs Den Zwelfen Wirt Mich Vorrat. Alul: Desiderio. Desideravi// Hoc Pascha. Mandvca// Re. Vobiscvm. Lvce. 22. Szignált: N. M. Haebler II. 333. VIb. lemez.

IV. 88 x 51 mm. A Szentháromság: Also Hat Got Di Welt Geliebt Das Ex Seinen. Alul: Kur és Szászország címere. szignált: NM. Haebler I. VIII. görgető.

Egyesbélyegzők: rozetta, hárslevél.

193 x 110 mm.

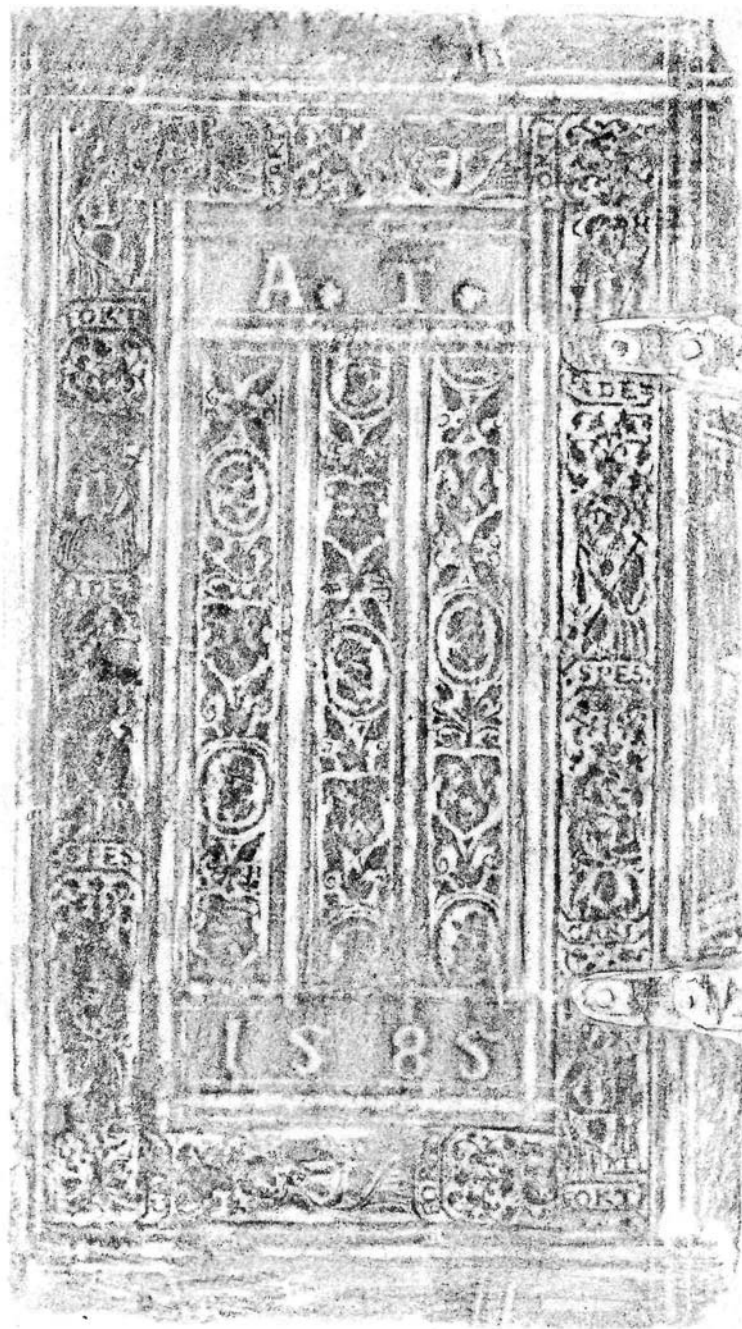
Tartalma: Pezel, Christoph: Obiectionum et respensionum Hudogicarum, pars V—VI. que sunt collectae ex scriptis optime de Ecclesia et Scholis meriti Philippi Melanchthonis. Neapoli Palatinorum, typis Matthaei Harnisch, 1584. — 8°.

Bejegyzések: Előzéklap (r): Gratiōsus esto mihi Jehova. Joh[annes] Nyutodi mp.

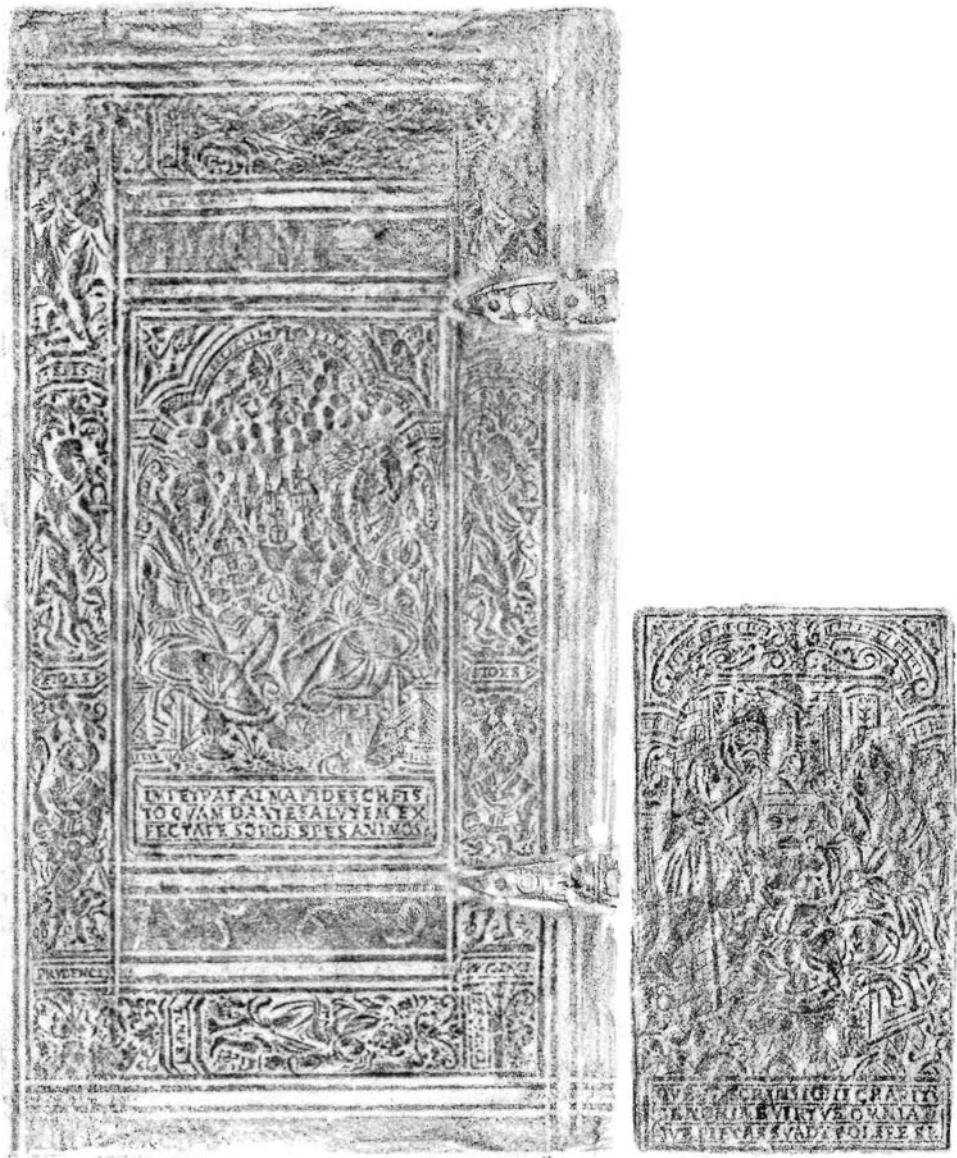
Címlap (r): Est Johannis K. Nyutodi. A[nno] 1655. Gratiōsus esto mihi Jehova.

A 2. címlapon (r): Est Johannis K. Nyutodi. A[nno] 1655.

³² Nicolaus Müllert, az egyik legjelentősebb wittenbergi könyvkötőt 1572—1593 között többször megválasztották a céh főmesterévé. Halála után (1593) fiai, Adám és Ábrahám vezetik a műhelyt 1616-ig. Több lemeze és egy görgetője negatív vésetű, ugyanis Wittenbergben az elsők között alkalmazta az aranyozást. Többször kapott megbízást Ágost szász fejedelemtől is (Haebler I. 301). A két fatáblás, vaknyomásos, natúrszínű bőrkötésen fémkapcsok nyoma látható.

1. C.H. nagyszombati csoport. Előtábla. Leltsz. 670

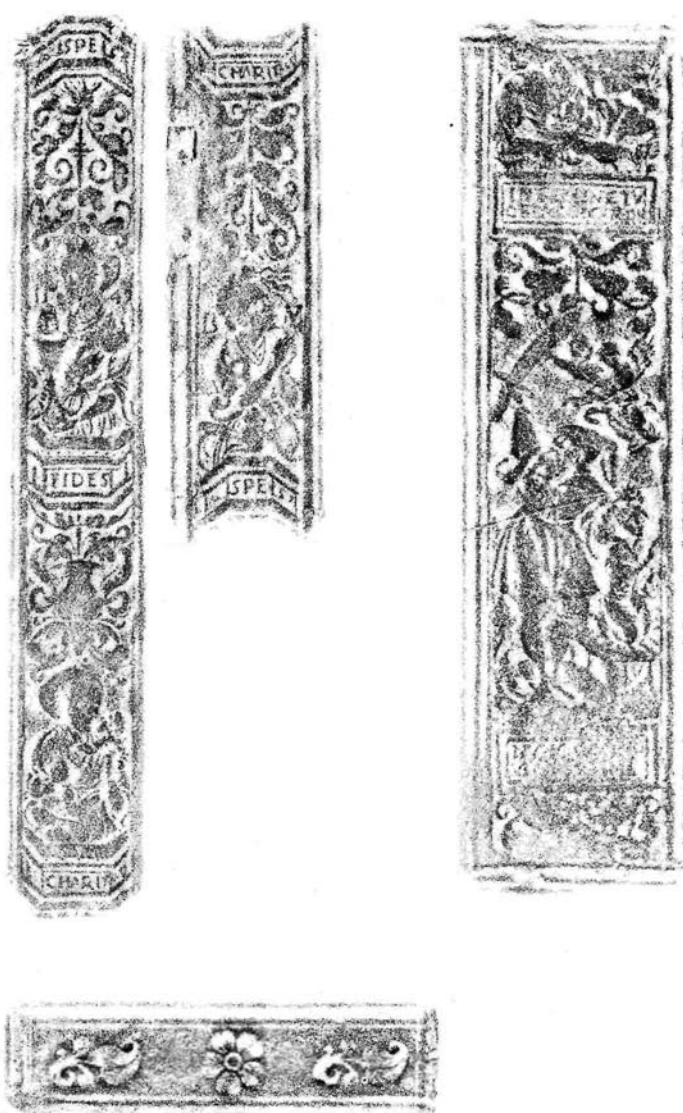

2. Frobenius Hempel. Előtábla és a háttábla lemeze. Leltsz. 47 — 50

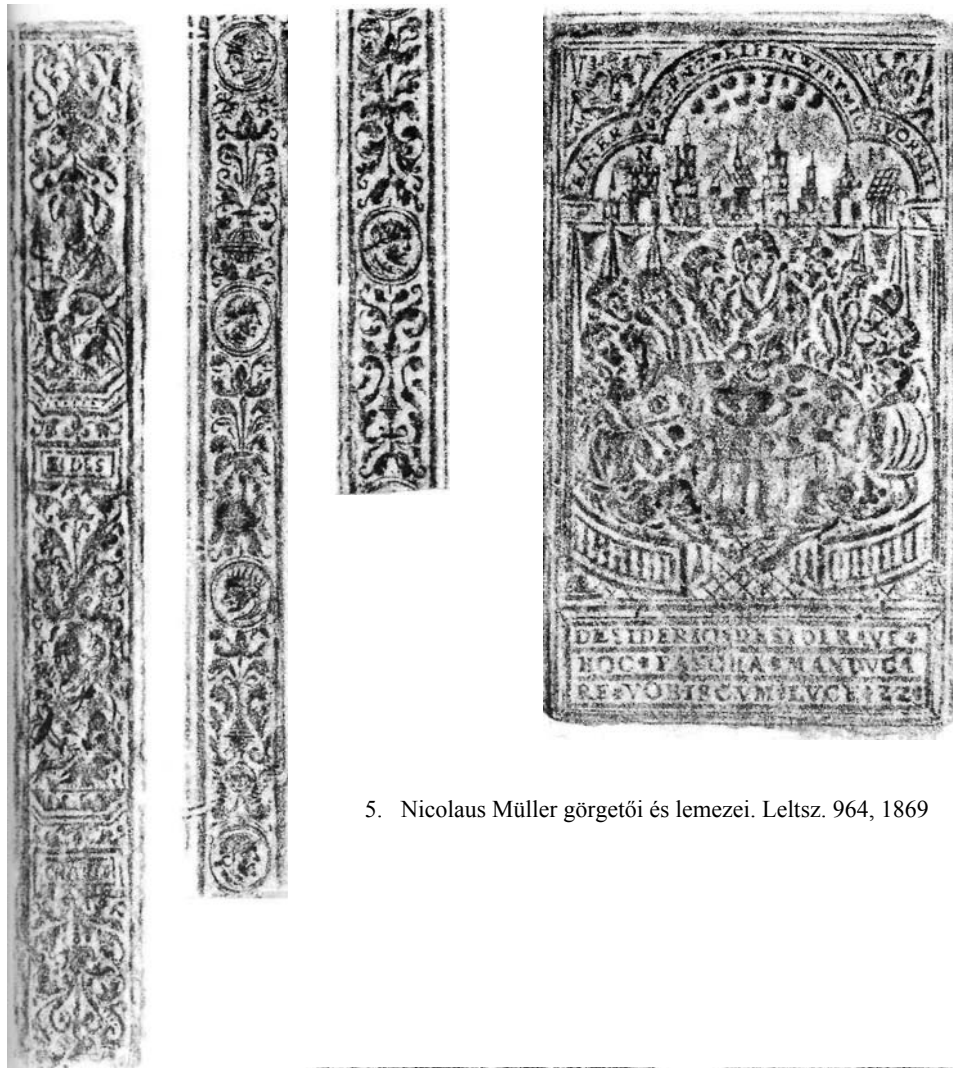

3. Felül: I.F. lemezei. Leltsz. 1786
 Alul: M.L. görgetője és lemezei. Leltsz. 1880—1881

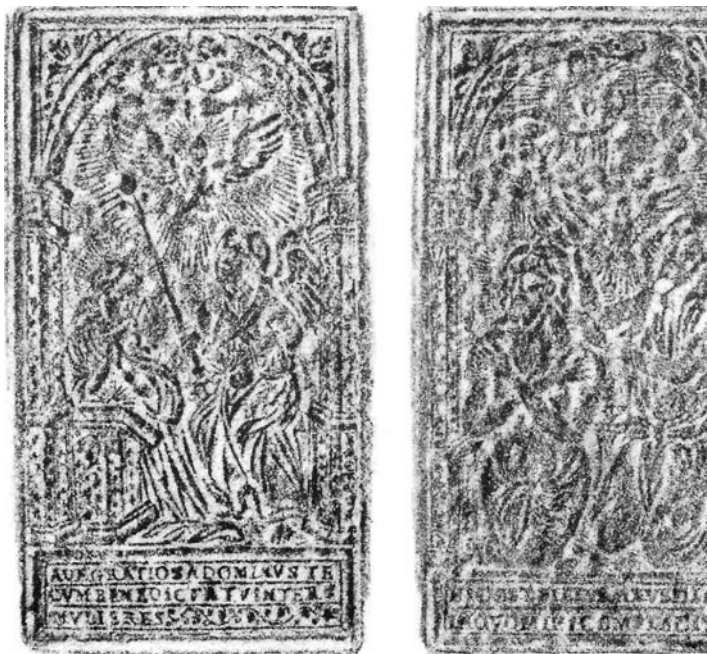

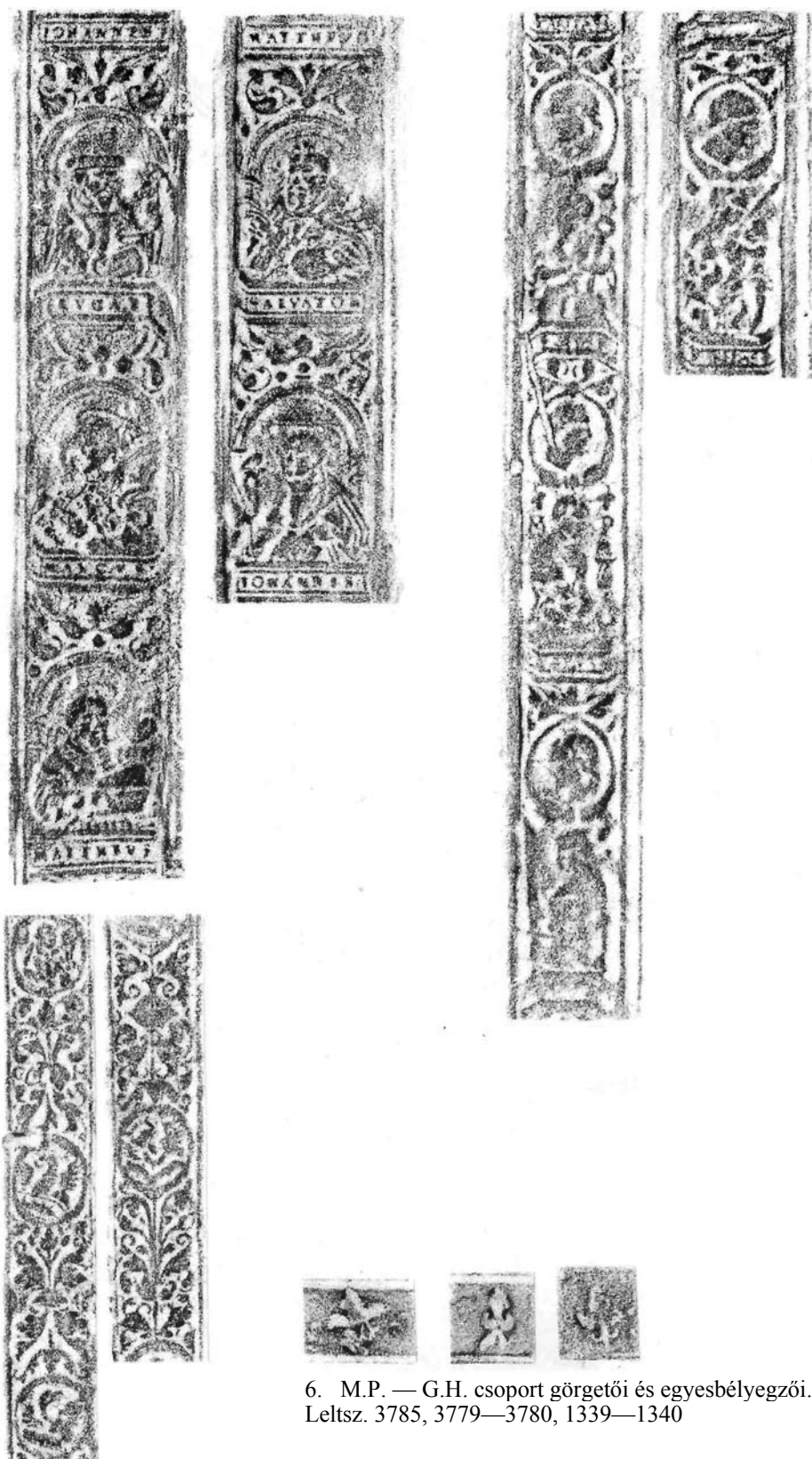

4. B.M. görgetői és egyesbélyegzői. Leltsz. 3102

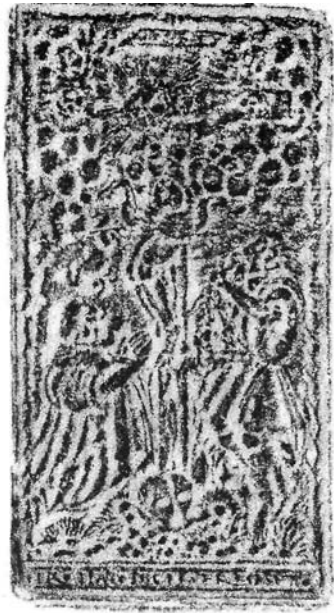

5. Nicolaus Müller görgetői és lemezei. Lelisz. 964, 1869

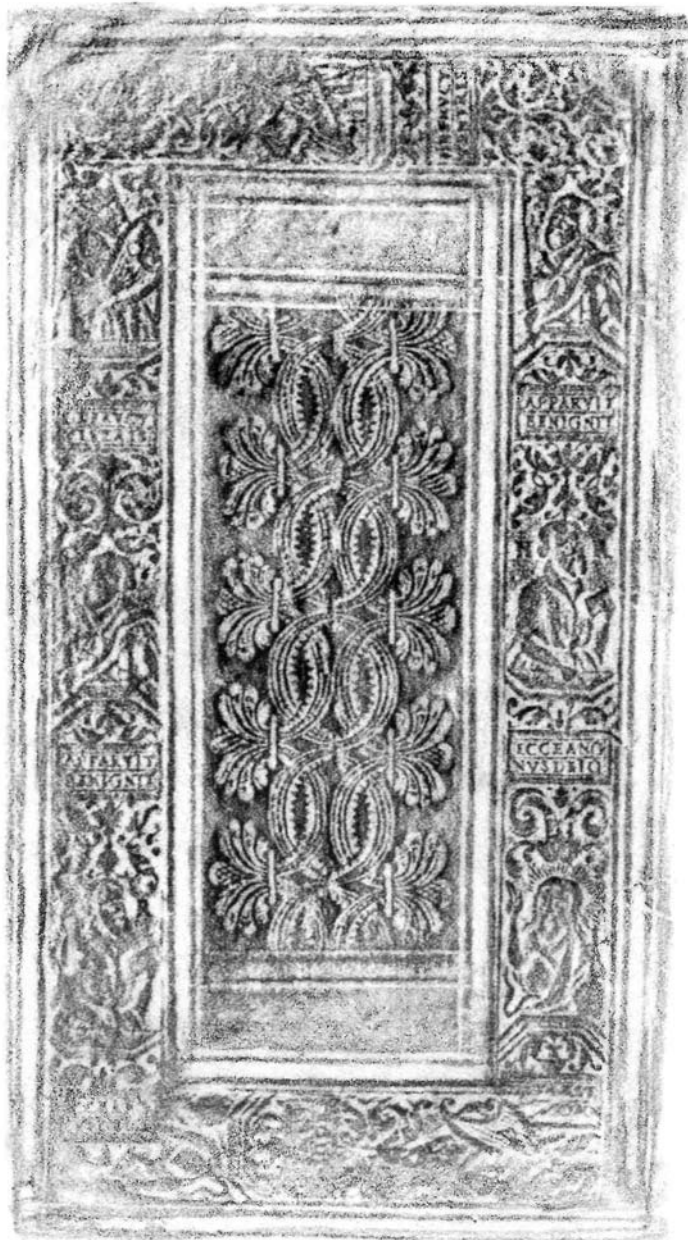

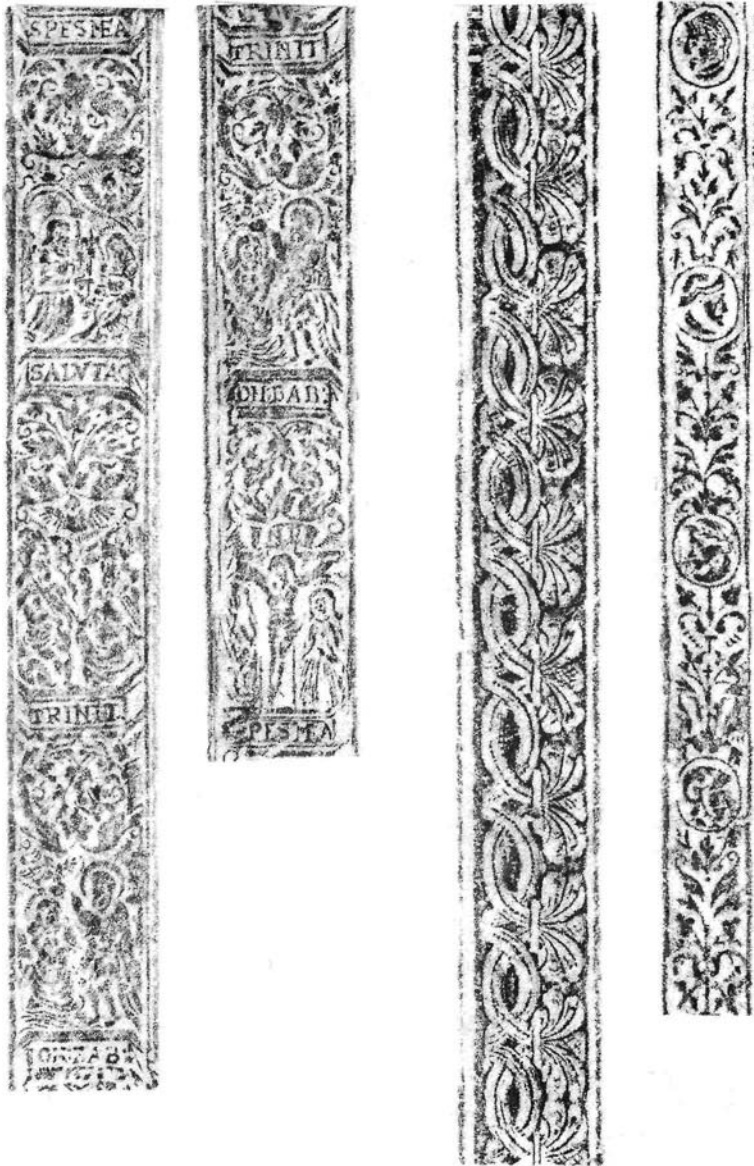
6. M.P. — G.H. csoport görgetői és egyesbélyegzői.
Leltsz. 3785, 3779—3780, 1339—1340

7. Felül: Hans Reinisch lemezei. Letlsz. 1273
Alul: Steffan Rabe lemezei. Letlsz. 3863

8. Hans Reinisch. Háttábla. Lelcsz. 1491

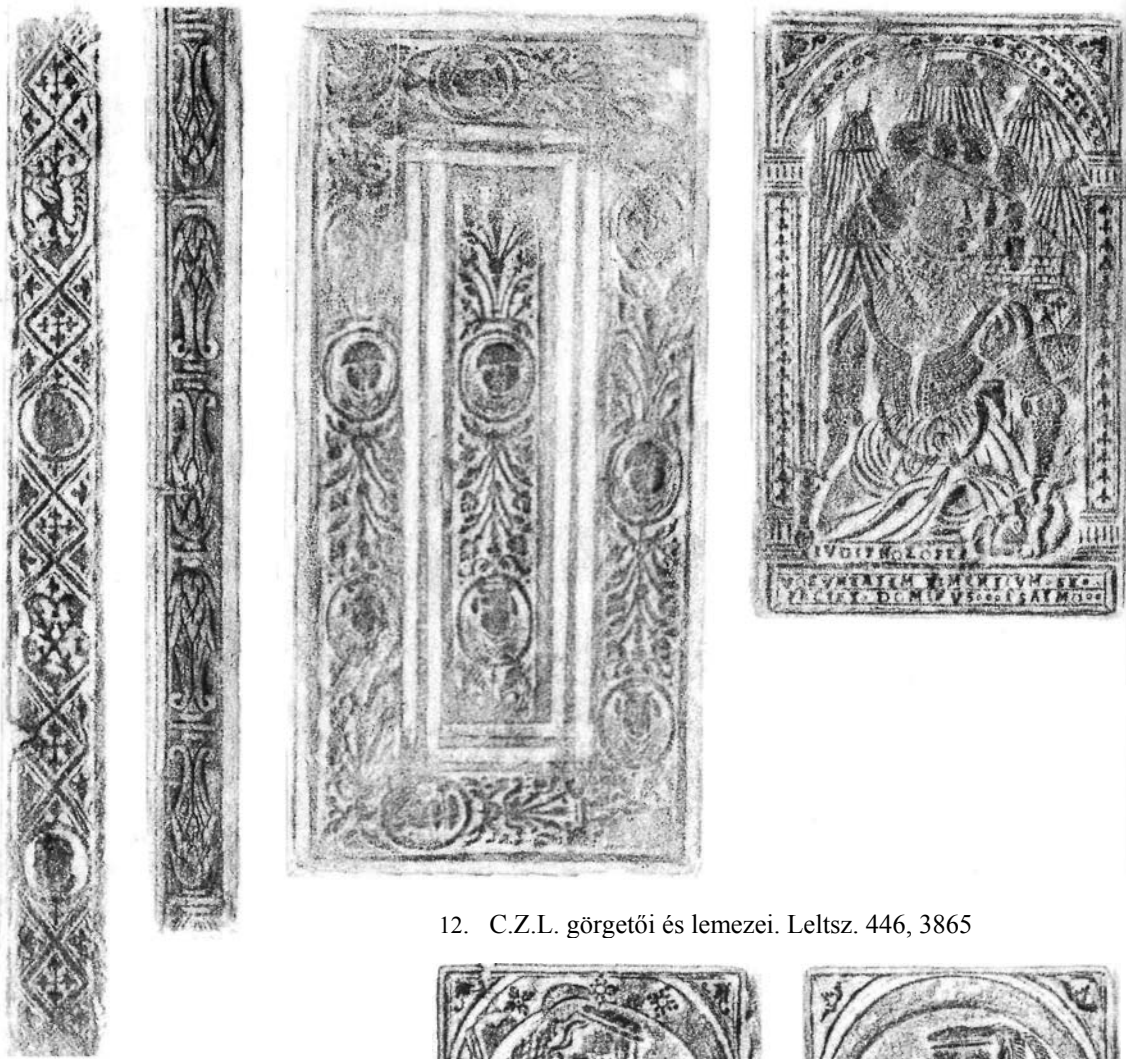
9. H.S. görgetői. Leltsz. 671, 049, 722—723

10. H.S. lemezei. Leltsz. 671, 049, 0118

11. Thomas Reuter. Előtábla és részlet a háttáblából. Lelcsz. 1829—1830

12. C.Z.L. görgetői és lemezei. Leltsz. 446, 3865

M. P., G. H.

Leltsz. 3785³³

Superexlibris: G — CHY 1557

1. 192 x 15 mm. Caritas — Spes — Fides M. P. — Ivsticia. Az allegorikus portrék fölött medalionos fejek láthatók. Szignált: M. P. Haeblernél nem szerepel.

I. 38 mm. Kör alakú negatív vésetű lemez, díszítése már nem látható.

Egyesbélyegző: makk.

Tartalma: [Evangeliomoc és epistolac] [Kolozsvarba: Heltai és Hofgref, 1550 — 1552.] — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: Emptus flo 1 d 15. F[116] — Martinus Pal. Bekötött lapon: Tamas Giorgi.

Az első és a 2. táblán belül, valamint az utólag bekötött lapokon: kottás egyházi énekek magyar nyelvű szöveggel (XVI. sz.)

Leltsz. 3779— 3780³⁴

2. = 1. görgető

3. 141 x 13 mm. Lombdíszek között egy váza és az evangélisták medalionos szimbólumai. Szignált és datált: G. H. 1546.

Egyesbélyegzők: kis virágtő, madárka.

195 x 135 mm.

Tartalma: kollig. 1 — Hugo de Sancto Victore: Opera. (Parisiis, excudit Henricus Stephanus, 1506.) — 4°. — kollig. 2 — Trithem, Johannes: Liber de triplici regione claustralium et spirituali exercitio monachorum. (Parisiis, per Antonium Bonemer pro Gofrido de Marnef, 1507.) — 4°.

Bejegyzések: kollig. 1, címlap (r): Ego frater Johannes Porkolab de gjöngjös dedi hunc libru[m] fratri francisco. Anno D[omi]ni 1594. — Conventus Csikien[sis] 1664.

Leltsz. 1339—1340³⁵

4. = 1. görgető

5. 163 x 22 mm. Salvator — Iohannes — Lvcas 1542 — Marcvs — Matthevs. Nem szignált, datált: 1542. Haeblernél nem szerepel.

192 x 140 mm.

Tartalma: kollig. 1: Hugo de Sancto Victore: Expositio super regulam beati Augustini cum expositione Umberti. (Hagenaw: Henricus Gran pro Johanne Rynmann, 1506.) — 4°. kollig. 2: Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite. XVI. sz. eleje. — 4°.

Bejegyzés: F a₃ — Regula S. Pauli 1 mj Eremitae Conventus Csikiensis, 1681.

³³ Fatáblás, sötétbarna bőrkötés, fémkapcsok nyomával. A 2. táblát, a gerinc mellett, utólag zenei pergamenkódex-lappal erősítették meg. RMK I 345, RMNy I 91.

³⁴ Fatáblás, vaknyomásos sötétbarna bőrkötés, fémkapcsok nyomával.

³⁵ Papírtáblás, vaknyomásos, sötétbarna bőrkötés, bőrszalagok nyomával. Az első papírtábla hiányzik. A háttáblában latin nyelvű papírkódex-töredék látható.

A. R.

Leltsz. 750³⁶

Superexlibris: I. C. 1577

1. c. 195 x 15 mm. Caritas — Spes — Fides A. R. — Ivsticia. Szignált: A. R.

2. 11 mm széles. Lombdíszek között angyalfejek és medalionos portrék. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

Egyesbélyegzők: kis virágtő, rozetta.

170 x 100 mm.

Tartalma: Simon Paulus: Dispositio in partes orationis rhetoricae et brevis textus enarratio evangeliorum. Magdeburgi, ex Officina Typographica Wolffgangi Kirchneri, 1572. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Convent[us] Ciki[ensis] 1681. — Petrus Agoston. — Joseph[i] Grinitj.

Címlap (v): emtus est flo 1 d 6 in Anno Domini 1626.

Az első táblán belül: Nosse meum si vis patronum nomine justo, Clemens Salinus nomine dictus eram Bisticriae **R.** 1. d. 75.

H. R. Hans Reinisch, Wittenberg³⁷

Leltsz. 1491

1. 183 x 16 mm. [Salvator:] Data Est// Mihi Omn — [David:] De Fruct// Ventris — [Paulus:] Apparvit// Benignit 1560 — [Johannes:] Ecce Ang//Nvs [!] Dei Q. H. R. Szignált és datált: H. R. 1560. Haebler I. 372. 1. görgető.

2. 16 mm széles. Német típusú stilizált palmetta.

165 x 99 mm.

Tartalma: Peucer, Caspar: Liber chronicarum. XVI. sz. — 8°.

Bejegyzések: Az első táblán belül: 1572 Sum ex Libris Iacobi Ritschen delli Austriaci.

F[l]r: Conventus Csik[iensis] 1684.

Leltsz. 1273

3. = 1. görgető

I. 78 x 41 mm. A keresztrefeszítés: Er. Hat. Dich. Erlöset. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

II. 80 x 40 mm. Justitia: Ivsticia. 1568. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

162 x 98 mm.

Tartalma: [De sacris studiis.] (Basileae, ex Officina Oporiniana, 1570.) — 8°.

³⁶ Fatáblás, vaknyomásos, sötétbarna bőrkötés, fémkapcsok nyomával. Nagyon kopott, levonhatatlan.

³⁷ Haebler valószínűnek tartja, hogy H.R. a wittenbergi Hans Reinischsel azonos, aki 1560-ban lett mester és 1580-ban hunyt el. Georg Bernutz özvegyét vette el feleségül. Wittenbergi illetőségét az is bizonyítja, hogy M.V. metsző az ő számára is dolgozott (Haebler I. 375). A két kötésünk papírtáblás, vaknyomásos és natúrszínű, az elsőn bőrszalagok nyoma látható.

I. R.³⁸

Leltsz. 1911

I. 171 x 10 mm. Lombdíszek között 4 medalionos fej és címerek: Szászország — mesterjegy I. R. — Kur — Nürnberg. Haebler I. 378. 4. görgető.

I. 83 x 46 mm. Justitia: Ivsticie. Qvisqvis. Pictv//Ram. Lvmine. Cernis. Nem szignált. Haebler I. 378. VII. lemez.

II. 148 x 97 mm. Lucretia: Casta. Tvlit. Magnam. For//Me. Lvcrecia. Lavdem. Nem szignált. Haebler I. 378. VIII. lemez.

148 x 97 mm.

Tartalma: Gregorius de Valentia: De idolatria contra sectariorum contumelias disputatio. Ingolstadii, apud Davidum Sartorium, 1580. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Conventus Csikiensis 1664.

Előzéklap (r): Ex libris Eustachy Giúlae Pannonÿ.

T. R. Thomas Reuter, Wittenberg³⁹
Steffan Rabe.

Leltsz. 1829—1830

I. 5 mm széles növényi díszítésű görgető.

I. 88 x 51 mm. Wittenberg városi címere. Alul: Nil Valide Ivvere Arces Avt // Robo'a Belli. Sed Merito Pie//Tas Popvlis Fortissima Tvrris. A tornyok közötti szalagon: Insignia Vrb//Is Witeberg. Kur és Szászország címere között: TR//1571.

A lemez variánsa a Haebler I. 392. IV. lemeznek, ugyanis itt 1573-as évszám szerepel.

II. 88 x 51 mm. A Religio allegorikus nőalakja két fáklyával. A köriratban: Lvcerna. Pedibvs Meis. Verbvm Tvvm. Et Lvmen. Semitis Meis. Psal. CXIX. Pavl. Ebe. A lemez alján: Qvae Dea? Religio: Qvaenam Dv//O Lvmina? Verbvm Qvi Mvri? // Angelici Svnt Gregis Excvbie.

A II. lemez nagyon népszerű volt, több variánsa szerepel más wittenbergi könyvkötőknél is (Georg Kammerberger, Nicolaus Müller, Heinrich Blüme, Hans Cantzler, Hans Schreiber). Paul Eber a wittenbergi egyetem professzora volt, és a zsoldárírdézet az ő mottójaként vált ismertté. Haebler felveti, hogy talán eredetileg P. Eber ex librise vagy superexlibrise lett volna, azonban erre nincs bizonyíték.⁴⁰

172 x 105 mm.

Tartalma: kollig. 1 — Althamer, Andreas: Conciliationes locorum Scripturae Sacrae. XVI. sz. vége. — 8°. — kollig. 2 — Matthaues, Johannes Smalcaldensis: Tractatus de unione personali et communicatione idiomatum studiosae iuventuti in Academia Vitebergensi publicé propositus. Vitebergae, 1583. — 8°.

³⁸ Nem lehet tudni, ki rejtőzik az I.R. kezdőbetűk mögött. Az egyik görgetőn — a mi kötésünket is díszíti — Nürnberg címere látható, tehát lehet nürnbergi is, de a céhkönyv nem említi. Haebler felveti, hogy lehet wittenbergi is, ugyanis wittenbergi kötéseken szerepel I.R. idősebb Caspar Kraft és M.K. (valószínű Michael Kammerberger) görgetőivel és lemezeivel (Haebler I. 379). A papírtáblás, vaknyomásos, natúrszínű bőrkötést bőrszalagok zárják.

³⁹ Thomas Reuter 1567-ben lett a város polgára és céhmester. 1571—1592 között ötször volt a cég főmestere. Halála után (1595) ifjabb Thomas Reuter vezeti a műhelyt (Haebler I. 393—394).

⁴⁰ Haebler II. 121. A fatáblás, natúrszínű, vaknyomásos bőrkötésen fémkapcsok nyoma látható.

Bejegyzések: Az első táblán belül: d 75.
Címlap (r), kollig. 1 — Conventus Csikiensis 1664.

Leltsz. 3863⁴¹

Supereplibris: M. W. C. 1579

2. 155 x 9 mm. Négy puttó a gyermek Jézussal. Nem szignált. Haebler I. 385. Steffan Rabe, 3. görgető.

III. 84 x 52 mm. Justitia ülve, jobbra néző portré. Ivstitiae Qvisqs Pictvram Lv//Mine Cernis Dic Devs Est Jvstvs //. Ivstaq'Facta Probat. Szignált: S. R. Haebler I. 385. Steffan Rabe VI. lemez.

IV. 84 x 52 mm. Fortuna ülve, balra néző portré. Fortvna Vitrea Est Cvm //. Maxime Splendet Frang:

Szignált: S. R. Haebler I. 385. Steffan Rabe VII. lemez.

Egyesbélyegzők: apró rozetták.

165 x 104 mm.

Tartalma: Chytraeus, David: Chronologia Historiae Herodoti et Thucydidis... Rostochii, excudebat Iacobus Lucius, 1578. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Conv[entus] Csik[iensis] 1682. P. 1, 160, 609 — Sum vnus ex libris MB mp. F[2]r, p. 160, 177,228 — Ex libris MB. P. 202 — Ex libris MB mp 1656 die 22 Decembris. P. 217 — Ex libris MB 1640. P. 225 — Ex libris MB 1645 penes Hernod. F[I]r — Ex libris MB 1645 fuimus in bello penes Hernold tempore Georgio Rackoczi.

Az első táblán belül: Sum vnus ex libris MB 1656.

A 2. táblán belül: Sum vnus ex libris MB mp 1656 Die 22 Decembris. Emptus Tres libros Historiae Herodotis. Vnus. 2. Alter Deus Peccatorum. Tertius. 3. Chronicon, Joannis Carionis. E[m]ptus p[ro] flor[enis]... Ego MB A. D. 1656 die 22 Decembris.

H. S. Stuttgart⁴²

Leltsz. 671

1. 135 x 12 mm. Lombdíszek között 4 medalionos fej. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

I. 77 x 45 mm. A keresztrefeszítés: Vvlnerat. Laca. Crvc//Cem. Pro Nobis. Christe. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

II. 77 x 45 mm. A feltámadt Jézus: Abolita. Victore. Diviv//Vs. Morte. Trivmphant. Szignált: H. S. Haeblernél nem szerepel.

175 x 107 mm.

⁴¹ Papírtáblás, vaknyomásos bőrkötés. A görgető és a 2 lemez Steffan Rabe wittenbergi könyvkötő műhelyéhez tartozik. Rabe nagyon rövid ideig tevékenykedett (1567—1569). Halála után, 1570-ben özvegye, Elisabeth, Valentin Morschyn lánya, férjhez ment idősebb Thomas Reuterhez, és így a szerszámkészlete Reuter műhelyébe került (Haebler I. 386).

⁴² Haebler nem tudja feloldani a H.S. kezdőbetűket, de úgy véli, hogy stuttgarti könyvkötő lehet, ugyanis legtöbb kötésével a stuttgarti Landesbibliotheké-ben találkozott. Szerinte 1600 után már nem tevékenykedett (I. 412). A 3. és 4. kötésünk a XVII. század elején készült. Az sincs kizárva, hogy valamelyik leszármazottja kötötte be őket.

Tartalma: Pepin, Guillelmus: Sermonum ad sacros evangeliorum sensus explicandos pars quadragesimalis. Venetiis, Ex Ioannis Antonij Bertani Typographeio, 1591—1592. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): Monastery Welegraden[*sis*].

Az első táblán belül: A[*nno*] 1624, Dono dabat mihj Francisco Petri Sacerdoti catholico Gasparus Zölösi et P[e]trus Tibald ex Kaydicz falva — Anno Salutis 1658 emptus fl. 2 á Francisco Peter ego Stephanus Olasz licentiatus concionator parochiae Vagasi[*ensis*] jure possideo.

Leltsz. 049

2. 220 x 18 mm. Bibliai jelenetek. Az angyali üdvözllet: Salvtae — A Szentháromság: Trinit — Keresztelő Szent János: Ioh: Bab: — A keresztrefeszítés: Spes Mea. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

3. 135 x 12 mm. lombdíszek között 4 medalionos fej. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

4. 15 mm széles német típusú stilizált palmetta. Haeblernél nem szerepel.

III. 78 x 42 mm. Jézus keresztelése: Qvis Crediderit Et: Szignált: H. S. Haebler I. 412. old. X. lemez.

IV. 78 x 44 mm. A keresztrefeszítés: Hoc Est Filivs Mevs Dilectvs In. Nem szignált, datált: 1573. Haebler I. 412. XI. lemez.

357 x 220 mm.

Tartalma: Stella, Didacus: Enarrationes in evangelium secundum Lucam. Tomus I—II. Antuerpiae, in aedibus Petri Belleri, 1593. — 2°.

Bejegyzések: Címlap (r): Conventus Csikien[*sis*] 1664. — Ex libris M[a]g[ist]ri Wratislav[*iensis*] Sydrinŷ mp.

Leltsz. 0118

5. 168 x 11 mm. Spes — Cari — Ervd — Fides. Nem szignált, Haeblernél nem szerepel.

V. = I. lemez

VI. = II. Lemez

168 x 105 mm.

Tartalma: Lippeloo, Zacharia: Vitae sive res gestae Sanctorum. Tomus II. Coloniae Agrippinae, sumptibus Bernardi Gualtheri, 1603. — 8°.

Bejegyzések: Előzéklap (r): Conventus S. Mariae Visitantis Cikiens[*is*] 1695. — Conventus Csik[*iensis*].

Címlap (r): Conv[entus] Cikiens[*is*] 1681.

Leltsz. 722—723

6. = 4. görgető

VII. = I. lemez

VIII. = II. Lemez

183 x 110 mm.

Tartalma: Kollig. 1 — Stapleton, Thoma: Promptuarium catholicum ad instructionem concionatorum contra haeticos nostri temporis. Coloniae Agrippinae, in Officina

Birckmannica, sumptibus Hermanni Mylii, 1613. — 8°. — Kollig. 2 — Stapleton, Thoma: Promptuarium catholicum ad instructionem concionatorum contra nostri temporis haereses. Coloniae Agrippinae, in Officina Birckmannica, sumptibus Hermanni Mylii. 1618. — 8°.

Bejegyzés: Kollig. 1, címlap (r): Con[ven]tus Csikien[sis] 1664.

S. S. Sixt Stanhauer, Prága⁴³

Leltsz. 3330

1. 179 x 13 mm. Venvs — Occasia S. S. — Prvden — Lvcreti. Szignált: S. S.

Egyesbélyegző: gránátalma.

178 x 110 mm.

Tartalma: Kollig. 1 — Aristoteles: De republica. Trad. Ioachimus Perionius. — Ioachimus Perionius: Observationes. Basileae, (sumptibus Ioannis Oporini, 1544.) — 8°. — Kollig. 2 — Aristoteles: Ethicorum sive de moribus ad Nicomachum filium libri X. Trad. Ioachimus Perionius. — Hermolaus Barbaras: Aristotelis De Moribus librum epitomen. Basileae, (Ioannes Oporinus, 1544.) — 8°.

C. Z. L.

Leltsz. 446⁴⁴

1. c. 131 x 11 mm. Rácsdíszes, címeres és medalionos görgető. Az egyik pajzson mesterjegy: C. Z. L.

2. 11 mm széles. Lombdíszek között medalionos portrék.

3. 6 mm széles kandeláber-görgető.

I. 79 x 48 mm. Judit: Ivdit Holofer felirattal. Alul: Volvntatem. Timentivm. Se//. Faciet. Dominvs. Psalmo.

Egyesbélyegzők: kettős hárslevél.

155 x 95 mm.

Tartalma: Canisius, Petras: Summa doctrinae christianae per questiones tradita. [Wien:] Michael Zimmermann, 1555. — 8°.

Bejegyzés: Címlap (r): Con[ven]t[us] Csikien[sis] 1664.

Leltsz. 3865⁴⁵

4. = 1. görgető

5. c. 167 x 14 mm. Daniel — Esfriel — Esdris — Isaias, háromsoros német nyelvű felirattal.

II. 80 x 44 mm. Justitia: Ivsticia. Qvis. Qvis. Pic//Tvram. Lvmine. Cernis. Di// Devs. Est. Ivstvs. Ivsta. Ta

⁴³ Nuska, Bohumil: *Prager Buchbinderwerkstätten aus der mitte und zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts*. Gutenberg-Jahrbuch 1966. 379. 2. görgető. Sixt Stanhauer 1547-ben lett Prága polgára, és 1571-ig lehet követni tevékenységét levéltári adatokban. A fatáblás, vaknyomásos, sötétbarna bőrkötésen csak egy fémkapocs maradt meg. Levonhatatlan.

⁴⁴ Papírtáblás, vaknyomásos barna bőrkötés.

⁴⁵ Fatáblás barna bőrkötés, fémkapocs nyomával. Az előtáblán a középmező aranyozott.

III. 80 x 44 mm. Lucretia: Casta. Tvlit. Magnam // Forme. Lvcrecia. Lavde.

Egyesbélyezők: kettős hárslevél, rozetta.

167 x 105 mm.

Tartalma: Ferus, Ioarmes: In sacrosanctum Iesu Christi Evangelium secundum Matthaem commentariorum, liber tertius. Venetiis, apud Iacobum Piccaium et Ioannem Mariam Lenum socios, 1568. — 8°.

Bejegyzések: Címlap (r): F. I. V. — Con[ven]tus Csikien[sis] 1664.